

De jeugdjaren van de Gereformeerde Kerk

De Cingelse Kerk in 1896.

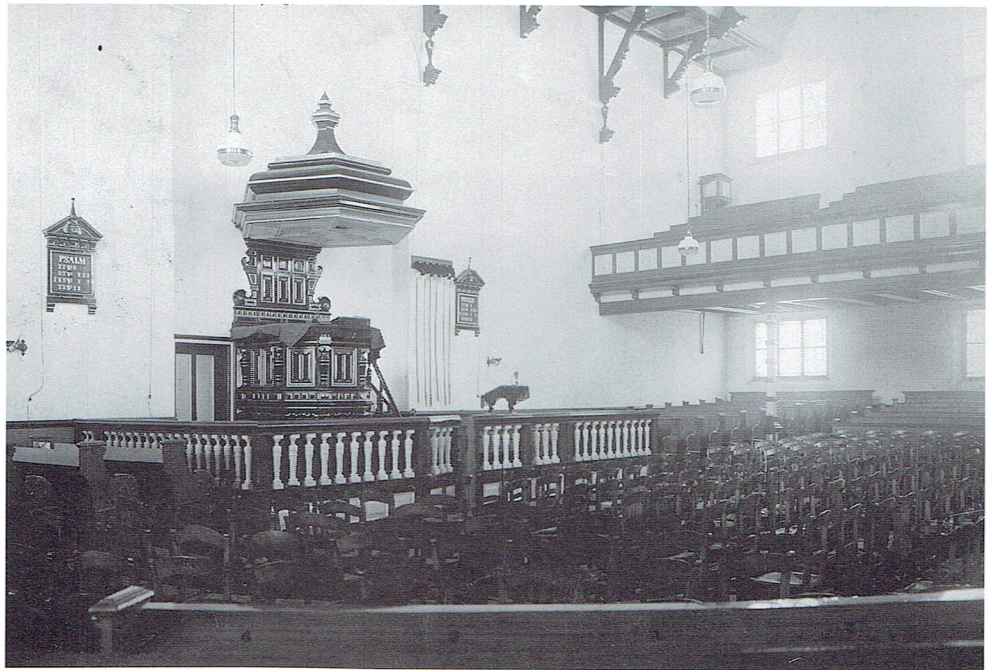
Na de vereniging van beide kerken en de ingebruikneming van het nieuwe gebouw brak een periode van stabilisatie aan. De maatschappelijke ontwikkeling en de toenemende invloed van de kleine luiden spiegelen zich ook af in de discussies en besluiten van de kerkeraad. Gediscussieerd werd er en niet weinig! Telkenmale bericht ons de scriba over “breedvoerige discussie, ampele besprekingen”. Men ging nooit over één nacht ijs en de vergaderingen liepen soms zo uit dat bepaalde onderwerpen tot een volgende bijeenkomst werden uitgesteld “wegens het vergevorderde uur”. Tenslotte werd het zo bar dat er een voorstel gedaan werd [in juni 1903] de vergaderingen om 10 uur te sluiten. Men bedenke dat de meeste kerkeraadsliden ’s morgens weer vroeg uit de veren moesten, hetgeen ook als argument werd aangevoerd. Hoe lang men dit heeft volgehouden weten we niet. Het zal er wel mee gegaan zijn als met zovele besluiten: na verloop van tijd raakten ze in ’t vergeetboek.

De drukke werkzaamheden van de kerkeraad vereisten een efficiëntere organisatie. De Schriftverklaring aan het begin van de vergadering werd afgeschaft, zo ook de wekelijkse censuur. In 1895 werd de kerkeraad gesplitst in Breed en Smal. Dit leidde op den duur tot discussies over beider bevoegdheden: zo werd in 1901 bepaald dat de diakenen niet eigenmachtig mochten besluiten tot aankoop van onroerend goed. De goedkeuring van de kerkeraad was vereist “hetgeen reeds ligt in het beginsel dat zij volgens de Kerkorde onder contrôle staan van den kerkeraad en aan dezen re-kenplichtig zijn”, aldus de notulen.

Het regulerend optreden van de overheid, maar ook van de Synode deed problemen ontstaan. Wat het landsbestuur betreft was men zeer blij met de drankwet van 1904.

Het aantal verkooppunten van sterke drank bedroeg in Zwartsluis in 1884 maar liefst 37.

In 1881 werd er door de minister van Justitie voor ’t eerst een drankwet uitge-

Het oude interieur van de Cingelse Kerk.

vaardigd. Er kwam een systeem van vergunningen en de verkoop aan kinderen onder de 16 jaar werd verboden. Veel effect heeft de wet niet gehad. Wie aan de drank verslaafd was had het er wel voor over z'n heulsap een deurtje verder te gaan halen. In Zwartsluis was dat niet eens nodig. Kroegen genoeg.

In 1904 werd bij wet het zg. afkroegen verboden, d.w.z. het uitbetalen van het weekloon in de gelagkamer. In 1910 werd het aantal vergunningen door het gemeentebestuur bepaald op 12 en moesten de kroegen 's zondags om 10 uur gesloten worden. Geen wonder dat de kerkeraad hierover zijn voldoening uitsprak, want het drankprobleem in Zwartsluis was groot. Het aantal tuchtkwesties in verband met drankmisbruik legt ervan getuigenis af. Zelfs een kerkeraadslid moest deswege gecensureerd worden.

De vaccinatie tegen de pokken bracht de gemoederen in beweging. Toen de leerplicht werd ingevoerd [1901] kon men spreken van indirecte vaccinatie-dwang: kinderen moesten vanaf het 7e jaar naar school, maar werden zonder "pokkenbriefje" niet toegelaten. De kerkeraad bood de regering een petitie aan maar 't hielp niet.

Er zijn duidelijk twee opvattingen te onderscheiden in de verhouding overheid-kerk. De meest conservatieve leden van de kerkeraad waren tegen subsidies bv. t.a.v. de krankzinnigenzorg. Die achtten zij een taak van de kerk. Uiteindelijk moesten ze hun verzet opgeven en met de maatschappelijke veranderingen meegaan. In verband met het weduwenpensioen van predikantsvrouwen is een jarenlange strijd gevoerd tussen de kerkeraad en de classis. Vijftien maal kwam de zaak ter sprake: steeds door de classis in het ongelijk gesteld, zich beroepend op onvermogen, legde men in 1906 het hoofd in de schoot. Mevrouw Miedema [de weduwe Petersen was overleden in 1900] liet zich in dit conflict niet onbetuigd en nadat een beroep van de kerkeraad op de Provinciale Synode verworpen was, kon zij, en mevrouw Korbee, het pensioen krijgen waarop ze recht had. Het was vooral broeder Kinkhorst die erop wees dat hier sprake was van recht en niet van barmhartigheid.

Nog een voorbeeld van de verhouding kerk-overheid. De Sluziger Karmse (kermis) was de kerkeraad een doorn in het oog. Toen de Raad in meerderheid uit leden van de Gereformeerde Kerk bestond diende men een verzoek tot afschaffing van de kermis in. Reeds enkele maanden later [1894] besloot de Raad hiertoe. Een staaltje van opportunistische politiek: het uitbuiten van het momenteel realiseerbare!

In het voorjaar van 1896 ontving de kerkeraad onderstaand schrijven:

Zwartsluis, 11 maart 1896.

Aan de Eerwaarde Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Zwartsluis.

Ondergetekenden berichten U Eerw. hierdoor, dat zij betreurende de z.g. vereniging van Juni 1892 en mede de daarop gevolgde ineensmelting der twee Kerkgroepen alhier, niet langer wenschen gerekend te worden te behooren tot de "Gereformeerde Kerken in Nederland".

Zij zijn teruggekeerd tot de Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, waarvan de Heere trots al de stormen, die haar dreigden, genadelijk een overblijfsel heeft bewaard.

Zij berichten U erbij, dat waar zij thans in geenerlei gemeenschap met Uwe Kerken staan, zij over hun ingenomen kerkelijk standpunt geenerlei onderhandelingen (mondeling noch schriftelijk) met iemand Uwer wenschen te voeren.

Met de bede, dat de Heere ook U allen, voor zooverre gij de Scheiding van 1834 als een werk Gods erkent, genade geve om terug te keeren tot de paden der vaderen zijn wij

Uwe broeders en zusters:

Geteekend

volgen de namen van 16 "broeders en zusters".

Radicaler kon het niet: geen discussie, noch schriftelijk, noch mondeling. De kerkeraad beantwoordde de brief dan ook niet, maar bracht in de notulen wel tot uiting dat men deze breuk betreunde en de argumentatie ervan van de hand wees, omdat in de Gereformeerde Kerk de Christelijk Gereformeerde Gemeente voortleefde. Zo was er na twee verenigingen [1864 en 1893] toch weer een kerk bijgekomen: De Christelijke Gereformeerde Kerk.

Wat verdere interne zaken in de kerkelijke gemeente betreft kunnen we het best de verslagen over de kerkvisitatie bestuderen. Over 't algemeen uitte men z'n tevredenheid over de gang van zaken, maar op één zaak moest men steeds weer kritiek oefenen nl. de Avondmaalsviering. Nu had de kerk wel veel leden, maar een relatief klein gedeelte was belijdend lid en dus gerechtigd aan het Heilig Avondmaal deel te nemen en zelfs daarvan maakte slechts 1/8 deel gebruik. Zelfs verscheidene diakenen traden niet toe, terwijl zij volgens de kerkvisitatoeren juist het voorbeeld moesten geven.

In een later stadium werd bepaald dat niet-avondmaalgangers geen diaken konden worden. Na enkele jaren was het aantal Avondmaalgangers gestegen tot 1/5 deel.

In 1899 werkte de kerkeraad mee aan een schaalcollecte langs de huizen ten behoeve van de lijdende, strijdende en stamverwante geloofsgenoten in Zuid-Afrika, terwijl in 1900 en 1901 [de Boerenoorlog was bijna ten einde] een bidstond werd gehouden voor Zuid-Afrika!

Ook de Joden was men gunstig gezind. Zo verzocht Mozes Jakobs, de eigenaar van de borstelfabriek in 't Buitenkwartier, thans bekend als "De Bazuin", de kerk van de Nederlands Gereformeerden, de dorpscollecte t.b.v. de verdrukke Joden in Rusland af te kondigen van de kansel, hetgeen men grif deed.

In 1898 werd een collecte gehouden voor de verdrukke broederen in Antwerpen, in 1897 voor de slachtoffers van een brand in Staphorst.

Het regende in deze tijd verzoeken om geldelijke steun uit alle hoeken des lands. Natuurlijk kon men aan alle aanvragen niet voldoen, maar het moet gezegd worden, men was bepaald niet karig. Een gift van een rijksdaalder was voor die tijd al een aardig bedrag en men worstelde steeds met tekorten in de eigen gemeente.

Een onderwerp dat vele bladzijden notulen beslaat was de procedure bij de verkiezingen van ouderlingen en diakenen. Ook hier weer de reeds vermelde

*Ds. J. Zijp, predikant te Zwartsluis
1900-1908.*

“breedvoerige discussies”, wel of geen dubbeltallen, wijze van aftreden, herkiezbaarheid, het waren evenzoveel zaken die de gemoederen bezig hielden, bijna elk jaar opnieuw. Bij gebrek aan geschikte personen moest men wel broeders jarenlang laten zitten.

In 1900 vertrok Ds. P. Segboer naar Voorthuizen. Hij werd opgevolgd door Ds. Zijp van Koudekerke.

Hij ontdekte al snel dat de kennis van de Bijbel zeer gering was. Op negenjarige leeftijd togen de kinderen ter catechisatie, waar ze zaken moesten leren waarvan ze niets begrepen.

Ds. Zijp stelde voor aan de 9-12-jarigen voortaan bijbelles te geven i.p.v. catechismus-onderwijs dat hij voor kinderen “ongenietbaar en afmattend” vond. Een zeer verstandig voorstel waarmee de kerkeraad akkoord ging.

De klachten over het gedrag van de jeugd tijdens de kerkdienst waren legio. De oorzaken van de wanorde zag men niet of wilde men niet zien, nl. de plaatsverhuur, de lange kerkdiensten en de preken die op volwassenen waren afgestemd.

Men probeerde van alles: ouderlingen naar boven om toezicht te houden, speciaal benoemde oppassers, scheiding der seksen, het hielp allemaal niets, omdat de wortels van het kwaad onaangetast bleven.

Toen een oppasser eens een jeugdig lid hardhandig terechtwees was het ook weer niet goed, maar zijn bestraffers verklaarden zelf dat ze niet voor politieagent wilden spelen.

Het kwaad woekerde nog meer dan een halve eeuw voort.

Niets ontging de kerkeraad: dronkenschap, straatslenteren, lid zijn van de ijsclub, echtelijke onenigheid, burenruzies, familietwisten, zondagsarbeid, de boeken staan er vol van.

In 1902 kwam er van de Middernachtzending een verzoek binnen in Zwartsluis een lezing te houden. Er werd afwijzend beschikt. Het onderwerp was van “zulk een teederen en kieschen aard en bracht zo in aanraking met de droesem der maatschappij”, dat men er geen nut in zag, maar juist het tegendeel.

Hoewel men het werk der Middernachtzending wel kon waarderen hield men, ondanks herhaaldelijk aandringen, de boot af, ook al omdat er in de kerkeraad onenigheid dreigde op dit punt.

Toch kon men alle veranderingen niet tegenhouden.

Toen de aanleg van een tramlijn door Zwartsluis in de Raad ter sprake kwam, hadden de broeders raadsleden/kerkeraadsliden vóór gestemd. De tram zou ook op zondag rijden en dat was voor een aantal lidmaten onverteerbaar, maar de kerkeraad ging niet in op deze aanklacht.

Nog een voorbeeld. De kerk van Stad-Vollenhove is vele jaren vakant geweest en moest o.a. bediend worden door de predikanten van Zwartsluis, die er met paard en rijtuig heengingen. Eén broeder ouderling maakte hiertegen bezwaar, maar kreeg geheel geen steun. Integendeel, de kerkeraad vond dat als paard en wagen dienstbaar gemaakt werden aan het Koninkrijk Gods, het gebruik ervan niet slechts geoorloofd, maar zelfs geboden was.

Het klinkt ongelooflijk, maar het is geschied en geboekstaafd. Een broeder ouderling maakte bezwaar tegen het gebruik van afzonderlijke Nieuwe Testamenten. Oude en Nieuwe Testament hoorden bij elkaar en mochten niet gescheiden worden. Daar kwam nog bij dat “vooral jeugdige lidmaten ’s Zondags prijkten met zeer slordige boekjes of met psalmboekjes in de vorm en ter grootte van een lucifersdoosje, het geen ook niet veel eerbied voor Gods Woord verraadt. Dit misbruik van het heilig Boek is een ergernis voor de vromen voor wie de Bijbel dierbaar is”.

Ds. Zijp reageerde nogal laconiek: hij zou er te gelegener tijd wel eens op wijzen.

In 1902 was er een zestal jonge dochters dat het initiatief nam tot oprichting van een zgn. centsvereniging in het belang van de zending. Het was de bedoeling dat leden elke week één cent voor dit doel gaven. De kerkeraad besloot een commissie in te stellen om de zaak te onderzoeken. Hieruit is de Zendingscommissie ontstaan.

Op 3 juni 1904 presideerde Ds. Miedema voor de laatste maal de kerkeraadsvergadering. Hij werd ziek en overleed op 20 oktober van hetzelfde jaar. Hij had de pastorie in de Nieuwe Sluis bewoond maar deze verkeerde in slechte staat en kon aan een opvolger niet tot huisvesting worden aangeboden. Het huis werd in veiling gebracht en gekocht door de gebr. Estië voor f 1475,-. Na enige mislukte pogingen een ander huis te kopen besloot men een nieuwe pastorie te bouwen. Hendrikus Bos, over wie later meer, wilde tegen een lijfrente van f 100,- 's jaars een terrein afstaan. Bovendien kocht de kerk van de gemeente 36 ca van de Molengracht, waarvan de uitmonding in het Meppelerdiep in 1903 was gedempt. De bouw werd gefinancierd door een lening te sluiten van f 6000,- in 60 stukken van f 100,- à 6%.

De aanbesteding leverde 5 inschrijvingen op, waarvan de laagste, die van de firma Slot & Zn., f 7165,- bedroeg.

Haar werd het werk gegund. Architect, dhr. Fransen, had de tekening gemaakt en Schurink werd als opzichter aangesteld. De firma Buit mocht voor f 423,75 er een turfschuurtje bouwen en een schutting. Zo had men weer een fraaie pastorie, gelegen op de hoek van de Kerkstraat, aan te bieden.

Het heeft een jaar geduurd voor de vacature Miedema werd vervuld. De hoorcommissies bezochten een groot aantal predikanten die allen werden afgekeurd. Ze waren te zwaar of te licht, te sober, te eenzijdig, preekten te kort, niet toepasselijk genoeg. Tenslotte vond men in Ds. H. te Velde te Bierum de man die men zocht. Hij werd beroepen, nam het beroep aan en werd op 15 oktober 1905 bevestigd. [Hij deed intrede met 2 Thess. 3:1]

“Voorts, broeders, bidt voor ons, opdat het Woord des Heeren zijnen loop hebbe, en verheerlijkt worde, gelijk ook bij U.”

Ds. H. te Velde, predikant te Zwartsluis 1905-1913.

De Chr. Geref. Pastorie in de Nieuwe Sluis.

De Gereformeerde Pastorie in de Kerkstraat.

In 1907 kwam men voor een geheel nieuw probleem te staan. In Belt-Schutsloot werd de behoefte gevoeld aan een vergaderlokaal. De Beltigers hadden zelf reeds een aardig bedrag bijeen gebracht [f. 367,50]. De bouwkosten, geschat op f 1700,-, werden op advies van de classis door een lening gefinancierd.

Toen de bouw was begonnen maakten een 17-tal broeders en zusters in de Belt zich los van de Hervormde Kerk, een verlate Doleantie, zou men kunnen zeggen. Ze verklaarden zich bij de Gereformeerde Kerk van Zwartsluis te willen aansluiten. Ambten werden er voorlopig nog niet ingesteld, zodat men er vanuit Zwartsluis werd bediend. Dit gebeurde pas op het eind van 1909 met de benoeming van Gijsbert de Goede en Geert Stam.

Vele jaren heeft dit miniatuur kerkje dienst gedaan tot tevredenheid van de Beltigers, die bij de slechte transportmiddelen van die tijd en de geïsoleerde ligging van de plaats altijd op de punter waren aangewezen.

Ds. Zijp heeft dit nog mogen meemaken, maar in juni 1908 werd hij ziek. Hij overleed te Amsterdam in november en werd in Zwartsluis begraven. Zijn overlijden werd zeer betreurd daar hij zich bij de gehele gemeente geliefd had gemaakt. De kerk liet een steen op zijn graf aanbrengen. Zijn weduwe vertrok na verloop van tijd naar Amsterdam. De kerkeraad was haar zeer welgezinnd met betrekking tot het pensioen en het verblijf in de pastorie.

Met het beroepingswerk vlotte het niet bijster. Vijfmaal werd een predikant beroepen, vijfmaal kwam er een bedankje binnen. Zo bleef de vacature Ds. Zijp twee jaar onvervuld. Het beroep uitgebracht op Ds. A. Brouwer te Harmelen had succes. Hij nam de roeping aan en zou van alle predikanten die tot heden de kerk van Zwartsluis hebben gediend het langst werkzaam zijn nl. 26 jaar. Men is gauw geneigd te denken dat hij dus een predikant met drie H's¹ op de rug was. Niets is minder waar. Hij werd verscheidene malen elders beroepen, maar hij bleef Zwartsluis trouw.

Wordt op de markt de prijs bepaald door vraag en aanbod, in de kerkelijke wereld gold toen deze ijzeren wet al evenzeer. Alle predikanten die men beroepen had, hadden een hoger traktement dan hier gegeven werd. Wilde men kans van slagen hebben, dan kon men dus hier niet achterblijven. Aldus besloten!

De collega die hier reeds stond profiteerde daarvan natuurlijk ook. Gelijke monniken, gelijke kappen, een principe dat reeds in de kerkorde van 1619 beleden werd in artikel XVII: Onder de Dienaren des Woords zal gelijkheid gehouden worden, aangaande de lasten hunnes Dienstes, mitsgaders ook in andere dingen, zoveel mogelijk is.....

Over dienstjaren dacht men toen nog niet en het begrip goedkope en dure dominees was onbekend.

Nog een "stoffelijke" zaak uit deze periode.

In 1907 kwamen er nieuwe kachels in de kerk. Moesten die nu gestookt worden met gloed- of turfkolen? Men besloot tot turfkolen, maar dan wel van zuivere turf, want brakke turf veroorzaakte hoofdpijn.

Noten

1.Houd hem hier